

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег
дана свакога мес. на табаку и по.

ПРЕДПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4 ф., на по г. 2 ф., на три
мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

Капетан Радич Петровић и покрштеница Зорка.

Истинита приповијетка од г. 1806.

Од Јоксима Новића Ошочанина.

(Продужење.)

Чувши то капетан Радич рече му: „Та добар човјече ми покршћавамо наше одпаднике у нашој земљи, а Турци су турчили Хришћане у овој истој земљи, што није њихова ни почем на свијету. Та и махнит би се човјек насмијао томе магарчењу, кад се не врати жалост за срамоту, кад се само може и у недјелима поједнако противним, акамоли овако, гдје је на нама наочиглед Божија проклештина, што покор трпјесмо у својој земљи тако дуго без праведне оваке освете. Добар је Бог, даће он, те ће се и Босна освијестити, и свијест ће Хришћанска подићи крстове на мунаре. Кад се Турци граде бољи и мудрији од других људи, пак своју вјеру намећу свагђе свакоме; а што не би ми повраћали наш свијет из незнабожства у православни свој закон и из Турске невјерије избављали Србске душе. Видиш, синко, тако ми судимо, да треба да буде. Ето моје Зорке, и она је била некакова Туркиња и була, а не зна ни једне ријечце Турски проговорити, пак сад кад се покрстила и примила вјеру Христову, што су јој и прадједови вјеровали, није јој никако необично било, и по томе се види, да јој је то и по старини и по крви приличније, те се томе одмах и приљуби. А да не речемо баш само, да то тако бива у Срба; али да ко запита: шта

би било са правом невјеријом, кад би се покретила, и како би се она Христа држала? можемо и нато лијепо одговорити, да се неко те неко мало зачуди. Ево овдје има једна млада права Туркиња, која је била за великим дахијом Аганлијом, а сад се покретила и пошла је за некога Живковића, и сад истекар учи помало Србеки, пак она сама каже и исповиједа се, како јој је наш закон Хришћански тако мио био из почетка, да се и сама томе дивила и чудила, и потоме и она суди сад, да је наша православна вјера најприличнија и најугодљивија по молитвама душевном спасењу. А јеси ли кадгођ слушао, Сретене, тамо код вас, шта зборе, што Босну изтурчише онако на силу? мисле ли сад, да им се враћа помало зајам? или су још бијесни и помамни, те само туркују, а све друго презиру и не пачају ни у што, као блато с ногу?“

„Трзају се помало,“ рече му нато Сретен, „и обзиру се на старија времена, што су пописана, како им хоће реку, у њихову инцилу, те из те књиге, као из светиње, толкују себи напредак или назадак. Ја сам слушао у Сјеници, гдје говорише Турци: да је Турчину изишао већ пошљедак у Србији, и баш да ударе с великом силом Турци на Србију, пак да је наново опет притисну, не би им се дуго задржала земља у рукама, почем се Срби навранише бити Турчина и гонити и крстити. Увардао сам, да им је пуно црње било чути, за покрштенике и за покрштенице; но за своју разбијену и потрвену војску. Било је хоца махнитих тамо горе по Староме Влаху, што су од вала сами себи браде почупали, и онај прамен косе по врх главе потргали, кад су чули, да се неко те неко покрестио. За ту, што рече, Аганлијницу и за некога хоцу Миленка у Палежу дали би Бог зна шта да им се само поврате, јер ти не могу казати ону муку од хоца и од ихтихара Турака, кад су чули за то двоје да се покрестило. Помама их нађе, и затјецаше се, да ће Бог зна шта учинити и осветити се. Тако су се зарекли неки били, чини ми се да их је било дванаест у дружини тој, да ће поћи тајом у Црну Гору и довести најљепшу Црногорку и једнога попа, те ће их ондје потурчити, и покајати своју Аганлијницу и хоцу Миленка. И, истина Бог, отидоше по со-

бету своје, али се ниједан није вратио дома, већ им Црногорци повијеше главе и окитише њима своје стоборнице. Може бити, те би и овамо набахивали, али их чудо помета нека ријеч од старога Фоча, што кажу бијаше дахија и дахијски отац Мехмед-аги и Мус-аги. За њега се тамо прича, да је он ту сву пропаст Туреку у Србији пророковао, и учио Турке, како да се подобре Србима, пак уз њих да и они мало преживе. То сад бива Турцима, особито онима, који су страшљивији, као нека исправа, да одустану од своје ријечи, те да не полазе на освету, како се зарекоше, јер веле: ко је крив Србским Турцима, што нису слушали старца од стотине година, који знаде сву Мухамедију на изузет, пак му је и Бог заказао по Мухамеду, како да их учи; но он им бадава говораше, кад не имаде коме, по чему се види, да су Турци били пресилили, или по очајању побјеснили, што већ и Султан омрзну на њих и подиже Србадију, да их бије и потамани. Што побјеже Турака из Србије у Стари Влах и у Босну, то приповиједа чуда, што дочека Турчин у Србији, те се по томе плаше и Босанске балије, што чују; већ казују Зворничани неки дан, да је Али-паши Видаићу дошла књига од горње Крајине из Вакупа од младог Кулина капетана, у којој му каже, да ће опет дићи све Крајишнике листом, и с њима ударити широм преко Босне, те и Бошњаке дићи на Србију, да поишту те градове и тога Карађорђија, што већ пресили као неки краљ, те сад не пита већ ни за султана. Тако се тамо разговара, а шта ће бити, то само онај зна, који ведри и облачи.“

Тако се разговарао капетан Радич са Османом или Сретеном, док им придођоше још три момка, који су код капетана увијек бивали и по његовим наредбама разносили су му заповијести по подручју, а чинили су и измет у конаку му ван сокака. Овој тројици рече Радич: „ево вам и четвртог друга Сретена, но он ће васда бивати у конаку, јер нема коња као у вас, пак га не могу слати по нахији, док му не стечем парипа.“

То је баш и било, што је Сретен или Осман и желио, да чува дом, те да буде на тенани са домаћицом, кад засовницу превуче преко врата. Тако је и било по васдан

осим ручка и ужине, кад се сви нађу дома, који нису отишли на страну. А вече су проводили по момачком обичају у своје башкалуку до коњушнице, гдје су куцали у тамбуре и шаркије и ударали у гусле и пјевали колико кога грло доноси.

Имао је кад Осман чути од своје Зобеиде, како је допала робства, и како се покрстила, и како је за старога капетана Радича пошла. Једно јутро осталисеу сами њих двоје дома, јер им је и слушкиња отишла била у Земун некеме на састанак. Онда му она одпоче овако причати своју влу и добру срећу: „Кад Срби по поноћи јуришише преко бедема на варош, ја сам била код даице — ујака — Адембега Јајића. Људи скочише на оружје и испадеше на сокак да се бију, и да се бране, а ми женскиње постајасмо мало у конаку код пенџера ослушкујући, шта ће бити. Но кад чусмо, да Срби наше сузбише и да их гоне и тамане, онда ми побјегосмо на отлукану — таван гдје стоји сијено — и закопасмо се у сијено, не мислећи онда да ће нас когођ тако ласно наћи, а сјутрадан почем прође она сјеча и она погибија, судилисмо, да ћемо олакше моћи проћи. А зар је тако боље и било што смо се одклониле од првога гњева и од зловољна срца војничкога. Пред зору смо већ чуле јасно Србе, гдје по конаку и по авлији вичу и плијене, што нађоше. Кад је већ сасвим свануло, и ми се извукосмо из наших рупа, те провиравасмо, кога има у авлији, и шта се ради тамо. Сељака је било пуно, но једни оду, а други дођу, те мало промукаете по кући, и шта се још коме допадне, то понесе, макар одмах и побацио на сокаку, као што сам гледала мојим очима. Ми смо на тавану биле у великом страху, да на нас не наиђу геаци или какве бећарине, пак да нас не злоставе и не ојаде. Но на нашу срећу, како је коњушница празна и широм отворена, јер су коњи били још с почетка боја и јуриша одведени у град, те ником не паде ни на ум пети се горе на таван сијена ради. Стрепећи чекалисмо свака зла, као овца ножа, док моја ујна угледа у авлији капетана Радича, кога је и отприје знала, јер јој се муж и дјевер пазио с њиме још од младости, те му она привика, и замоли му се, да нас прими на вјеру. Тај нам човјек одмах зададе вјеру и

позва нас, да му сиђемо доље на двор. Ми смо биле у везама и замотане тако, да су нам се само очи мало могле догледати. Тако сиђосмо доље, и он нас прихвати, и овамо доведе, гдје се он већ био настанио, и одомаћио. Моју је ујну и њезину сестру, што је удата за Етен-бегом Селимовићем, пратио прву гођ тајно у град њиним мужевима, а мене је и још једну кадунциу дјевојку с јабане, што се с нама застала у ујаковој кући, обуставио код себе, и каза нам, ако нам се родбина не јави, и по нас не дође, да ћемо се морати покретити, ако смо своме добру раде, те не желимо, да нас као Туркиње пусти на сокак, да пођемо, камо нам је воља, ако на какову биједу одмах не нагазимо, те можемо грђе проћи, но ико наш, јер је сваки Србин властан заробити Туркињу и чинити од ње, шта му је драго, као што и Турци раде од Србијанских жена и дјевојака, само ако им падну шака. Е шта смо знале на то рећи, већ да и нас онако ноћу пропусти тајно у град на Дунаву, да идемо Турцима, гдје има у нас пуно родбине, што ће се с нама старати у напредак. Али нам он рече, да сад не смије то урадити, јер је нас двије пуно Срба већ видјело код њега, и све војводе и старјешине за нас знаду, пак би ружно било, и забавили би му, кад би нас тако тевећели пустио, да одемо у Турке. Ја сам му говорила, да поручи теби у Ужице, да сам му робиња, и да иште за мене одкуп, пак ћеш му ти послати за мене јамачно доста блага, јер је дао Бог; пак се има и одкуд. Он је то учинио, и дошла је књига из Ужица од некога Милоша Обреновића, у којој му каже, да те није могао наћи ни за те разабрати, али ниси погинуо, већ си жив некуд у Турску тумарио. Та књига дође баш у ручано доба, кад се туде десио и Карађорђије. По ручку, почем проучише међ собом књигу, рече Карађорђије: „Чујеш ли, побратиме, шта кубуриш са таквом красном женскињом, већ нек отиде мој Петар*) по попа, и нека му рече, да ће да покрети неке кадунцике, те нека понесе шта му треба, и нека одмах дође, а Станоје**) нека зовне из су-

*) Петар Јокић буљукбаша Карађорђијев.

**) Станоје Главаш.

сједства Јанка Катића, да кумује на крштењу, а ја ћу ти бити сад вјенчани кум побро, јер се свакојако мораш женити, а гдје би ти нашао боље женице од те младе буле. Да сам, као некад зато, одмах бих је привјенчао за се.“ До душе рече капетан нато: „Бог с тобом, побратиме, шта ће мени то грјешно дијете? Нека она себи приличнију слику нађе, а и мени ваља гледати што поматорије, да се не стидим.“ Нато повика Карађорђије на мене: „Кадунџика море, или волиш за какова млада бећара поћи, или за мога побратима капетана Радича? кажи ми праву истину.“ Шта сам му знала нато одговорити, но да учиним по вољи и њему по вољи, а и ја да се не поскитам с каквом бећарином, и да по све непропаднем на свијету, кад ме је већ зла срећа окупила, те сам се наопако изненада по себе с тобом растала, казах му: да волим поћи, кад већ бити мора, за капетана Радича, мога господара, него ма за кога другог, кога неznam. И тако ти се ја, мој Османе, покретих и удадох за тога старога човјека, који ме више држи и пази као своје дијете, но као праву жену; и пуно ми је реди говорио: да му је жао, што није могао за тебе да разбере, и да ме поврати теби, али сад је већ доцне, почем сам се покрестила и за њега удала, јер суди да би ме Турци одмах убили, како бих дошла међу њих. Ја му нисам смјела казати, да сам ја за тебе разабрала, и да ти се поруци надам, све у страху, да га сад већ не разердим пак може од мене свашта бити, зато сам прећутјела вас наш уговор до данас.“

„То је мудро било,“ рече јој нато Осман-бег, „и не треба му знати, за наш договор, јер ко зна, шта би сад човјек учинио, кад би дознао да сам ја по тебе дошао. Ми ћемо гледати згодну прилику, да се нико и не осјети, и пресалдумићемо у Сријем, а ондје нам у ћесарској земљи не ће зар нико на пут стати, кад речемо, да идемо у Босну. Само да ми је тек дочекати, да ми буде реда у град Турски носити књиге Карађорђијеве, пак бих ја тамо уговорио са рибарима за пријевоз, и могли би поћи одавде, ма како се украли од старца; и ако никако другчије не узмогне бити, а ја ћу се коју ноћ с Турским колом—патролом—завадити на Калимејдану, и јуришићу на њих, нека

ме ухвате и у град одведу, а тамо ћу кавати, зашто сам тако урадио, и уговорићу као што рекох, пак ћу онда изаћи амо из града, и казаћу овдје, да сам побјегао од Турака, баш кад су ме мислили удавити на једном ђубрету изван града.“

Тако су се они разговарали и договарали више пута, а нико ни сањао није, да је то прави муж и жена. Служкиња им је била једна постара Турска Циганка, но њу је знала млада госпођа запратити часом на Саву да јој штогођ изпира, а знала је, да поуздано сваки пут дуже остане, него што би требало, ма је куд послала, те им ни она није много сметала, и били су по васдан сами на тенани, нити их је когођ могао бунити, ни доћи им изненада, док не закуца колутом на вратима, да му се отвори. — Они су се Богу молили, и уздалису се у своју правду, а стална их је љубав храбрила, те нису ни очајали.

Прије него су и помишљали дође жива згода, да им припомогне у њихову намјерењу. Једног јутра порано развиђоше се готово сви капетанови момци по нахијама, и Сретен сам остаде са капетаном у двору. Но мало час, пак стиже и књига од Карађорђија на некога Гушанц-Алију, што у граду бјеше старјешина. Примивши капетан Радич од сељака књигу зовну Сретена и рече му: „Узми, Сретене, онај процијеп, те врзи у њега ову књигу, и однеси управо на капију у град. Небој се никога, не ћете забољети глава, но можеш достати поклоне од Крцалиј-аге Гушанца, пак ми се одмах с одговором поврати, да опет овога брата што прије оправим на пут.“ То му рече пред бабом и пред сељаком, и то је Сретен једва дочекао, но мудар је био, пак као прибојавајући се рече своме капетану? „А да не ће мене Турци, господине, тамо обуставити, или може бити и убити?“ Нато му се капетан насмијао, и каза му: да се не плаши, кад књиге носи од старјешине старјешини, но нека се не каже да је из Старе Србије дошао, да војује и да бије Турке, већ ако га запитају одкуд је, нека им се каже од Драгачева, и нека се много неразговара с њима, већ само питан мудро нека одговара, пак нека се пожури с одговором назад.

Тако је капетан Радич свога Сретена храбрио и за- пратио с књигом у процијепу у град. Кад се видје Туре на капији међ Турцима чисто му свану, али је мудро хо- дило, и помишљало: да може међ Крцалијама бити и Хри- шћана, који се знаду са Србима, те се издаде, док не дође у конак пред Гушанца. Њему се каза, и замоли му се, да му учини на руку, да стече кога пријатеља од гра- ђана, који би га са булом пребацио преко воде у Сријем. А кад му Гушанц-Алија каза, да му је ту женина родбина, он се обрадова, и одмах тамо отиде, те се састаде са својтама. Сви су се чудили његовом јуначком намјерењу, и бојалису се, да му се што лоше не догоди. Ту је он уговорио са својом родбином, да од њих по један сваку ноћ пође уз кол Турски изван града, да га позна и да га прими, кад му се са кадуном јави, почем одбјегну и из- макну од Србаља.

Кад се вратио Гушанцу, те је одговор примио на Карађорђијеву књигу, а Гушанц-Алија знадијаше, које и одкуд је, те му рече: „Беже! ја обично за такве књиге дајем Србским момцима по педесет гроша, тако и ти кажи тамо кад те упитају: јесам ли ти штагођ поклонио? и сад пођи с Богом, пак гледај, да што брже одбавиш своју ка- дуну амо, а за пријевоз ће бити најлакше, ето ти намах обале ћесарске и по њојзи ћесарове стране, што ће вас прихватити.“

Осман-бег узме свој процијеп с књигом Гушанчевом пак отиде одкуд је и дошао, на велику капију крај тул- бета — светога гроба — управо своме капетану Радичу. Кад тамо дође, пред бабом га упита старац: „Јеси ли се, момче, плашио од Турака? и како те је Гушанц дочекао у граду?“ Нато му он рече: „Плашио сам се из почетка помало, јер није шала, ићи душманину у чељусти! али се и охрабрих брзо, кад сам премислио, да је горе ако опазе Турци, да сам се од нечега препао, него кад им јуначки приступим. Тако сам ти се и сам ослободио, и јуначки сам ишао кроз град, и јуначки сам дошао у конак Гушан- чев и пред њега сам извишао тако исто, као што сам сад теби дошао и донијео ти од њега одговор. А дочекао ме је као што добар старјешина дочекује.“

Још га питаше капетан Радич: колико је добио од Гушанца рубија, као поклона што му је од старјешине донијео књигу? Он му рече: педесет гроша.

Потом узе капетан Радич књигу и отиде с њоме некуд у чаршију — варош — а Сретен превуче мандал преко врата, почем и баба некуд муну, пак отиде у кухарницу, да узме бајаги жеравице на лулу, но право да види, је ли му газдарица сама. Ту га је она већ чекала, и тешко дочекала, да чује само, да ли се с ким састајао од рода или познаника, и је ли што уговорио, како би што боље измакли и отишли међ своје људе? Он јој казиваше све редом, и како је већ и уговорио, да поједан од њиних људи иде сваку ноћ уз кол Турски, да их позна и да их прими, кад му се јаве.

Онда му она рече: „видиш, Осмо, ја одавде изаћи не могу ни ноћу ван у мушком одијелу, а баш никако, ако није старац с вечера дома, те рано легне и одмах заспи, бојати се од Срба, да ме ноћу као женско не ухвате и не затворе до дана, да виде, што тумарам у невријеме по сокацима. Зато ти ваља набавити за мене мушку одјећу, а пусат ћу ја склонити за себе ласно, ено га у ризници има више но дрва на дрвљанику. Но имаш ли пара — новаца — да купиш шта ми треба одавде а и преко ћесарије до Босне, ако нема у тебе колико то залеже, а ти ми кажи, пак ћу ти ја додати, јер је ризница под мојим кључем, и само кад старцу шта треба, онда он иде тамо, те узме пак опет забрави и мени поврати кључ, да му га чувам и да пазим на ризницу. Ваља ли тако?“ Осман-бег је мало пођутјео на те њезине ријечи, пак јој је онда овако говорио: „Има у мене пара, колико гођ нам треба, а и да ми се није десило уза ме, могу наћи у зајам у граду у наших људи. Тек ти сједи с миром од капетанске ризнице, и не узми му ни једне клете парице, јер би то била крађа, а крађа је ружна грјехота пред Богом, а подла опачина пред свијетом. Тако нам ваља отићи одавде, да нам се не рече за нама, да смо понијели туђега чега, што вриједи једне шиватке. Чистих ћемо руку и права срца отићи, да нам није вазора ни од себе. Тако, душо моја, ваља, а твој ће Осмо теби набавити све по жељи; само да нам је

што боље згодне прилике, да се омање муке кренемо и отлонимо одовуд. Само да ме не застане овдје Карађорђе, пак би ме могао узети од капетана себи, и одвести собом у његово село, пак ето нам онда големе жалости и одгађања.“

Ове је посљедње ријечи Осман као пола тугујући јој се изговорио, али га је млада Зобеида умјела охрабрити, да се не плаши, и да се не једи, јер му досјетљива овако рече. „Бог ми с тобом био, Осмо, не мој лудовати, ни помишљати, да би тебе стари капетан више пустио од себе, и другоме дао у момаштво. Данас је ту говорио пред неким старјешинама, да те воли но и једнога досад, што је завољео, и да те никоме не пушта од себе. А и баба му је данас нато рекла: како си послушан и ваљан дома, и како на сваку и најмању стварчицу пазиш и склањаш је, да ништа ничему не смета. То ти је боља исправа, но све друго, јер старац вјерује баби подпуно, и ништа јој поварити не ће, с тога ти и велим: не брини се и не плаши се од долазка Карађорђијева.“

Тако је млада када свога бега разговарала, и није му дала да клоне, пак да га мучи што не зна, шта ће му бити, и тако да живи све у страху, да се може још и растати с њоме у Биограду, и замахнути куд подалеко уз Карађорђија. И он је био приличан дјетић, особито је био пун свога господскога поштења, као што бивају наше богате Потурице, те га ништа неби тако поколебало, као кад би морао отићи куд на страну, и своју Зобеиду опет оставити, што је волијаше као своју душу,

Права љубав и најмучнију сметњу тако ласно побиједи и уклони је себи спута, да јој се моћи и највеће јунаштво дивити мора, као да јој нешто веће иде на руку и закриљује је. Нека мудрује ко како хоће, али се може некако помислити, да су силна чиста срца, којијем не рукују сумње, што би их навеле на зле странпутице, гђе се обично страда. А правди се сама згода намеће, а кривди нема удеса никако, јер је своје зло гони и таре је.

(Продужиће се.)

К њ и ж е в н о с т .

Сеоба Србаља, драмат у пет делова од Ђорђа Јакшића. У
Новом Саду епископска печатња. 1863.

(Продужење).

По ономе као што песник јунака уводи у првим призорима и као што се цело земљиште трагично спрема за цело би се морало очекивати, да ће тај јунак, који је сиљном страшћу понесен и који самом пророку одговара на стр. 21.:

Видећу је (Бојку) — видети је морам!
И уз пркос небу и пророку,
У гробницу мојих прадедова
Положити кости измучене!

који дакле има и ону силовиту страшћу занесену вољу и одважност, која и самом небу оће да пркоси, који је дакле збиља човек од таквог материјала, од каквог само може драмски и трагичан јунак бити, као што и на страни 41. каже:

Ја сам главар, ја, и нико други!
Ја сам жупан!
У мојој је заповедат власти;
Што ја хоћу; оно бити мора!

Од таквог би се дакле јунака морало очекивати, да ће ту своју вољу збиља са свом оном челичном конзеквенцијом страсти гледати да изведе, да ће готов бити и највеће препоне с' пута уклањати, кад већ и самом небу и пророку оће да пркоси, јер је као што му се из речи види, скроз проникнут епасоносношћу и потребом своје воље, скроз заданут врлом страшћу, која му не да мира; тај би дакле јунак морао у тим од песника нацртаним околностима и с' том природом, што је све, као што већ рекосмо, врло згодно за развитак трагичне кривице и припрему трагичног заплета и катастрофе, морао би дакле остати при својим речима: „видећу је — видети је морам“ и „шта ја хоћу, оно бити мора.“ Ал' нас је песник у томе преварио, његов јунак наједанпут после кратког разговора са Драгошем неће да има воље своје, оће

да народ сам своју судбину реши у скупштини. Па и у тој скупштини где је народ у својој збиља већ непоњатној верности и оданости и против праве воље своје уз Љубишу, те оће онако како год овоме на памет пада, и готов је потући ону неколицину поглавара, што му се противе, и ту јунак одступа од своје воље и уступа — коме? Баш тој неколицини поглавара. Дакле оним истима, који управо репрезентују противне стихије; јунак драмски, и шта више још трагични прави трансакцију са елементима које треба или с' пута да уклони или да им подлегне. Таково што драми одузима карактер драмски, идеја је тиме изневерена и катастрофи одузет драмски и трагичан основ, јер никако више не изгледа као казањ за кривицу. По овоме свему што досад о идеји комада казасмо види се, да је управо у комаду нема, бар је нема обележене и кроз цео комад јединствено и одследно изведене, а то је већ довољно, да драмска фабула изгуби прво и најглавније својство своје, својство јединице у идеји.

Сад да пређемо на друго тако исто нужно изискивање у драми што се склопа њеног тиче, а то је на мотивовање те да видимо како с' тиме у нашој драми стојимо.

Никаква страст сама по себи, нити радња као таква није драматична, него је драматично то, како се страст развија, како бива и како том страшћу покренута воља до дела сазре, делом постаје, то је управо драматично, и то су проблеми, које има драматик да нам реши, јер страст саму по себи описивати, цртати то је задатак лирике, и радњу саму без унутрашњег развијања и мотивовања, то је опет задатак епа; а драма обоје спојава, те нам представља, како спољашност и унутрашност једно на друго дјејствују, дакле генезис, постајање карактера и радње, једно из другог, то је битна карактеристика драмске уметности. И зато је у драма неизоставно мотивовање, те није доста само да видимо, да је у јунаку та страст и њоме покренута воља, да слушамо његове лирске страсне изливе, него оћемо, да видимо, како је страст постајала, како је до те воље дошао, и кад што ради, оћемо да видимо како је та радња из тога карактера изникла. И у томе обзиру има једна битна мана у

„Сеоби Србаља,“ а то је та што је Љубиша и његова главна покретајућа страст, љубав, одма у почетку готова, не видимо, како је страст та у њему рађала се, не видимо како је он тим карактером постао. Одма у почетку нам се приповеда, како је он „роб од своје страсти“ да му је срце „очарано са погледом једним“ и он сам каже да му је „љубав неизмерна,“ али ми не видимо, како је он до те неизмерне љубави дошао, како је она до те неизмерности нарасла, а то је баш најлепши и најглавнији задатак драматика, да нас уведе у тајну ризницу срца, да нам покаже те невидљиве психологијске процесе, из којих онолика страст изникне, која је кадра човека највећма уздићи и највећма стрмоглавити. Ми не видимо ни предмет љубави, нити оне околности, у којима је сазрела па да онда подпуно верујемо, да су у тим околностима та два срца баш морала тако се свезати, да све једно за другим чезне. Љубиша је заљубљен у Лалу, о којој незна, ни је ли жива ни мртва, у сенку, и за њоме већ пет година уздише и блуди, то је нешто сувише романтично и болесно и морало би се оснивати на некој особеној субтилности Љубишине природе, за коју ми неможемо и не морамо знати, а несме је у доброј драми ни бити. Ми морамо одма и нехотице да питамо: Каква је то Лала? Је ли Љубиша морао се растати с' њоме, није л' је могао са собом повести? То су све питања, на која немамо одговора. Ми збиља незнамо да је игде у каквој бољој драми било тога, да је јунак драме заљубљен, и да му је то главна покретајућа страст, а да ни предмет љубави не видимо, нит' бар из приповедке изближе познајемо, нити да се појета иоле што бавио око психолошког развитка и мотивовања те главне страсти. Је ли у Отелу одма у почетку ревњивост тако силна, или у Макбету честољубље и грамзење за круном, или у Ромеу и Фердинанду љубав? У свима нам песници узевши сву своју вештину у помоћ у карактеристичним цртама показују, како је та главна страст у њих из клице до онолике висине нарасла. То је дакле велика мана у нашој драми и даје јој више неки лирски, романтичан облик.

Још ћемо споменути нешто, што такођер показује, да

је наш песник почетник у драмском мотивовању. Белуш је главни противник јунаков у драми, он ће га упропастити, дакле је требало на сваки начин основа дати томе белушевом противништву и мрзости, то је песник врло добро увидио.

Он нам је дакле Белуша представио као славољубивог, витешког човека, који неможе да трпи, да има кога пред собом, коме Љубишина слава и поверење у народу побуђује завист и мрзост, која га на освету гони, ал' је песнику то све мало било, он хтеде још да умложи узроке, кои белушеву освету мотивују, те зато је створио Босиљку, љубавницу белушеву, коју му Љубиша преоте, те га тиме још већма на освету распаљује. Али каква је то љубав у те девојке! Љубила је Белуша, беше му већ и невеста, па наједаред га — презире а Љубишу тако заволе, да се у њему губи, умире! више јој је него отац, него све на свету као што друга јој Перуника о њојзи каже на стр. 26.:

Ни о себи више не говори,
 Ни о оцу, кога силно љуби,
 Ни молитву не чати побожну,
 Кад се жртве јутром и вечером,
 Боговима силним указују —
 Ни о коме, тек о њему само!

А он? а Љубиша? Ми питамо са Блашком;

А да л' јој се кадкада Љубиша
 Са осмехом, ил' са добро јутро,
 Ил' другчије умиљато јавља?

а Перуника нам одговара;

Никад, никад!
 Баш и јуче пред чадором прође,
 Ал' ни речцом а камо л' осмехом
 Да с' осмехн'о краљици лепоте.

Босиљка је кћи Драгоша, првог поглавара и повереника Љубишиног, а уз то је и „Краљица лепоте“ дакле није таква девојка, за коју Љубиша незна нит може да зна, па јој се опет није ни осменуо нити јој икад јавио једном речцом. А она га наједаред види па се одма тако страшно у њега заљуби, да заборави Белуша првог љубазника, кога

је тако волела, као што на стр. 52. и 53. и сама признаје, да заборави себе и оца свога, да се најпосле у бунилу заносне страсти толико заборави, да Љубиши под чадор иде, те га ноћу у сну љуби, а кад се пробуди, она му казује љубав у таквим силним, занесеним изразима, да нам је та љубав збиља већ непоњатна, а особито кад се опрашта од Њега овако:

Ох! да идем! — Збогом сунце јарко!

Никад више видети те нећу!

Јер чим одем, свет ће ми помрчат',

Одлетиће живот из недара.

Збогом, душо мога осећања!

Збогом, срце љубави највеће!

Збогом, звездо из круне боговске!

Збогом, боже!

Јер тебе ми душа обожава!

А Љубиша при свим тим страшним изразима ладан остаје, каже јој да иде, па одма онда опет почне о Лали сневати. Ако то стоји да нам драматик веровање и интерес несме искушавати таквим страстима и појавима, што су чудни, необични шта више не природни и фантастични, онда нам је зацело песник са овом љубави велику загонетку дао, да је поњамо. Ако је песнику нужна била та љубав, да мотивује освету белушеву и пропаст Љубишину, он је то требао у бољу и природнију свезу да доведе, а овако су више случајно изгледа, и сувише извирује песникова мајсторија, кои је хтео силом да измајсторише мотив. Девојка, која воле јунака каквог види само другога, па одма оног презре и у онаку се екстатичну страст за овим занесе, да већ и себе саму заборави и све друго на свету то може бити каква абстракција, какав пород песничког уображења или најпосле и какав необични изузетак ал' то није жива по природи нацртана слика, која ће нас заузети и која једина у драми има места

(Продужиће се.)

I love јоц.

(Исповести једне крвнице).

. Било ми је седам година кад ми је мати умрла.

До четрнаесте године држали су ме у одгојници. Никад ми није падало на памет да распитујем ко троши на мене. Говорили су да имам од материне стране неког рођака, чичку, који води бригу о мени и о моме имању.

Већ у самој одгојници научише ме на раскош : увек сам се лепо носила, а о именованом дану своје или о каквом празнику добијала би и поклоне. Јако су ме мазили.

Кад сам четрнаесту годину навршила рекоше ми да мој сродник жели да од сада код њега проводим дане своје.

Ја се већ напред зарадовах овој промени. А како не кад помислих да ћу се тако ослободити дијететичног начина живота, строгог надзора и да ћу моћи у свакој угодности живети и тек једном човеку угађати. Ох, како сам наумила да му све по вољи чиним! Држала сам да ће тај мој рођак по свој прилици бити какав доброћудан љубазан старац, којем ће да годи кад му се седи власи гладе, кад у вече пред постељом своје папуче нађе и кад се погоди што радо једе. Ни сама не знам од куд ми дођоше оваке мисли у главу, доста да сам тако мислила.

Лепе каруце дођоше по мене. Поред кочијаша седео је лепо одевени слуга који ми поможе да се у каруце попнем. Држала сам да ми морамо богати бити. Уз мене седе једна одгајиља.

Дођосмо у неку красну кућу. Степени беху застрти веленцима. Вратар и силне слуге у лепом оделу уверише ме да долазим у господску кућу.

У трему нас дочека ложничар. Дубоко нам се поклони, отвори оба крила од врата на дворани и учтиво нас замоли да седнемо док му господар дође.

За један тренутак промотрила сам целу дворану. Свему сам се чудила. Намештај беше од тешке кадиве а са стропа

висили су красни светионици. Чим их спазих а ја одмах помислих: ао, да дивних вечерњих забава што могу бити при таком осветлењу!

У том мом премишљању прекиде ме отварање врата од побочног вајата и ја устадох да поздравим свог рођака. Срце ми стаде јаче куцати, не могох за неко време очи подићи, бојећи се да какогод рођак мој не буде налик на слику, коју сам себи о њему створила.

После неког времена охрабрих се, погледах и — у-пропастих се. У место седог старца видех пред собом младог човека, полак седе а полак ћелаве главе, висока, танка узраста, бледог, ладног лица, плавих без страсти очију и пуне браде.

Све ме је то тако изненада затекло, да му несам смела приступити; не хтедох га за свог рођака признати.

Одгајиља ме ухвати за руку, поведе ме њему на су-срет и рече ми да поздравим господина С*.

Не знам шта му рекох, еле он ме ухвати за руку, стисне је хладно и проговори тихим, благим гласом да ме је чисто ожалостио:

— Драга Женика! ви ћете од сада овде становати; госпођица Салика, која ће вам увек на услузи бити, одвешће вас у ваше собе.

После тога захвали одгајиљи што је о мени тако добро бригу водила и замота јој у мараму завежљај банака и то тако вешто да се не би могло било ни приметити да се сама одгајиља није одала непрекидно се клањајући и захваљујући.

Госпођици Салики могло је бити око четрдесет година ма да се чинило да толико нема. Коса јој је црна била, лице румено а зуби два низа бисера. Онда још не знадох да то све може и направљено бити.

Чика се сувише растресао нада мном. Салики је строго наложио да пази на мене, да се у три сата после подне у шетњу извозимо, али да смо у полак пет код куће на ручку; узтреба ли ми што друго пре ручка, то нек ми даје кувар сладоледа у којем нема ваниље што за младе

девојке није добро. У глумницу ми је допустио одлазити у дане кад се кака опера даје.

Ја сам ван себе била од радости, отрчала сам чики и почех му руке љубити. Заиста тако се владаше као да је педесет година старији од мене.

Чика ми оде а ја одем разгледати гиздаве собе и дивити им се. Госпођица Салика све ми је показивала још и сребро што је под кључем било. Одвела ме је и у чикину собу и ту је довела у ред силна писма по столу. Ја почех читати француске, немачке и енглеске натписе на њима а она удари у хвалу памети моје. После тога седох уз гласовир. Госпођицу Салику усхитила је моја свирка и казивала ми је да никад није чула што лепше, а кад престадох свирати, изљуби ми све нокте на претима говорећи да би их требало у злато оковати. За тим се окрене собарици, која ми је за леђима стајала, и рече, али тако да сам и сама добро чула: „Прави анђео! па како је лепа као какав анђео!“

По цео дан би ме само хвалила. Ма што рекох, то јој је лепо, красно и премудро било. Заисках ли што, потрчала би као без душе, насменух ли се нањ, непреставаше руке ми љубити и говорити, како је сретна што ме може слушати.

Обично смо нас троје ручавали: ја, чика и неки старац, ћуталица, адвокат чикин. Госпођица Салика тек би о доручку седала за сто, о ручку никад а ни данас не знам за што.

О ручку се чика са својим адвокатом разговарао о свакидашњим предметима, који ме несу нимало занимали. Чика би се тек толико старао о мени као о неком детету: научио ме је како ваља остригу отворити и посркнути је и како треба мограњ у чашу исецити. При крају првог ручка запитао ме је да л' сам још гладна, а после тога рече ми да идем да се облачим за глумницу, где су баш давали „Ернанију,“ којег сам од све душе радо имала и из којег знадох нешто и свирати.

Са свим сам сретна била што ћу у глумницу. Ска-

чући и певајући пењак се по степенима и тамо и амо, а кад дођох кући, двапут пољубих чикину руку и у мало што га не загрлих да ме није тако ладно гледао.

Три странца беху код њега с којима је чај пио. За мене им рече да сам му нећака, а они ми се на то поклонеше.

Један ме између њих и познаваше.

— Мала Женика! Еј, еј, како је нарасла. Има већ седам година од како је не видех.

— Да, седам година, рече му чика, деца расте.

За тим се почеше картати. Чини ми се да је вист био јер су јако ћутали. Ја сам се на столицу чикину наслонила и сматрах га. Ладно, мирно лице му доликовало је са свим игри, коју је играо. Што сам га дуже гледала, све ми се боље допадао. Ала би се била радовала, да сам му могла кћи бити!

Кад су први робер свршили, окрене ми се, поглади ме по глави и рече пријатним гласом:

— Женика, сад можете ићи, ја вас одпуштам.

Помислих да ме хоће у чело да пољуби, те сагох мало главу, ал' он се окрене и стаде мешати карте.

Госпођица Салика одведе ме у собу и узе ме свлачити. У тој соби све је тако пријатно и мило било: око кревета беле чипкама опшивене завесе, на столу разне златне и сребрне помодне ствари, а најмилији ми је бие од белог мрамора камин, у којем је ватра тињала а кад га отворих весели пламен осветљавао ми је собу.

При том ружичастом осветлењу паде ми у очи чикин лик на зиду. Кад си га гледао, рекао би да ће проговорити.

Легох а не могох скинути очију са тог лика. Гледах га и гледах док ме и сан не савлада. И затвореним очима једнако сам видела то ладно, мирно лице. . . . И опет за то не сањам о њему

(Продужиће се.)

П О Д Л И С Т А К.

Набирци из књижевних старина србских.

Власт, човек, коме је дана кака власт, као и латинска реч иста; *provincia*.

Властник, *magistratus*.

Влах, *Romanus*, човек од старих насеља римских по оближњим крајевима, с тога каткад и дубровчанин, а по главној радњи оних првих и сваки који ради око стоке, *resuarius*. Ово последње значење долази најчешће и најпре. — Срби се спомињу у споменицима на супрот власима јамачно по својој радњи: кад се народним именом прозваше они који око стоке раде, оста да се другим народним именом зову други. — Међу власима помињу се и кнезови, а то није ништа друго него сведочанство да су и над тим власима били властели. — А у најстаријем значењу долази у летописима за садашњу кнежевину влашку.

Водопуст, *canalis*.

Возник, *via publica*.

Војница, *militia*.

Војска, *exercitus*; *castra*; *militia*; долази у значењу место рата.

Војвода, *belli dux*, то значење, по којем војвода беше у државној служби и управљаше војском, оста до постања босанскога краљевства, а и после се држаше по другим земљама; томе је сведочанство што за те војводе нема потврде да су им се и синови звали војводе. — Да су таке војводе биле властели потврђује се тим што се изреком називају бољарима или властелима људи с којима се спомињу; тако се називају и турске старешине војничке. — У босанском краљевству поста од војвода овога првога значења особит ред властеле тим што се и синови војводски зваше војводе али тек по смрти очиној и то не сви него само један, ако ли не би било сина, или би био нејак, војводство прелажаше на најближег у роду. Те су војводе биле веће од кнезова, а томе је сведочанство што се за живота очина зваху кнезови и што су им се браћа за живота њихова такође звали кнезови.

Вражда, *homicidium*; *mulcta homicidii*.

Врат, *sinus (maris)*.

Врула, *fons*.

Врховина, *tributum fortasse capitis a presbyteris episcopo pendendum*.

Врховник, *supremus*.

- Врх, *vertex capitis*; у том смислу: до врха доћи, т. ј. доћи до главе; *extrema pars*.
- Врх, граер. *supra*; *contra*; *ab*; *de*; *in*; *per*.
- Вршина, *sacumen*.
- Вред, *vulnus*, душевни вред.
- Вредан, *dignus*, за добро и за зло.
- Врење, *bullitus*.
- Вретиште, *cilicium*.
- Ваздање, *fiducia*, сф. уздање. Долази и у законику Душанову на једном месту, и као да значи исто што значи иста латинска у римској правди, премда је П. Ј. Шафарик сумњао да не буде *occultatio*.
- Вазмагати, *posse*; *conprobare*.
- Васкрсење, *resurrectio*.
- Васкрснути, *excitari*.
- Васход, *ascensus*.
- Ваход, *introitus*.
- Вискати, *hinnire*.
- Висота, *altitudo*.
- Веђа, *palpebra*.
- Венац, *corona*; *culmen montium*.
- Вера, *fides*, која се даје да се не би требало бојати за што; *credere*; црквена.
- Веровати, *credere*; *firmare*, *fidem facere*; у трговини; *participare*. *pass.* осим правога пасивнога значења значи јоште и вредан онога што се у њему каже, као што је и од других глагола и у другим језицима; *accusare*; ово значење као да је изашло из мисли: тражећи веровање својој речи устати на кога том вером својом.

(Продужиће се.)

Књижевне белешке.

* А. Јакић у Загребу позива на претплату на „Збирку народних пословица, речи и израза протумачених како их народ сам схваћа, разуме и употребљује.“ Та је збирка труд од 30 година врлог пучког писца и марљивог сабирача народнога блага Мијата Стојановића. У тој ће збирци бити до 4000 пословица и изрека

а изнеће до 18 печатаних табака на великој осмини. Претплатна је цена 1 фр. 50 н. а. вр. Скупљачима даје се на десет претплатника један истисак на уздарје.

* У 29. броју „Данице“ ови су саставци: На венчању, од Мите Поповића. — Воислав, од Јована Ристића. — Чудише се..., од Мил. Ан. — Иван грозни. Приповедка од грофа А. К. Толстога. (Свршетак). — Стари брица. Приповедка од Тема. — Подлистак.

* Андрија Станковић, старији писар у главној београдској полицији, јавља да је наумио по други пут издати „Саборъ истине и науке“ од покојнога дра Јована Стеића. Књига ће изнети преко 15 печатаних табака и стајаће 2 цванцика како за Србију, тако и за Аустрију. На сваких 8 скупљених претплатника даје се по једна књига у име награде. Издаваатељ се нада од наше поблике да ће „бити постављенъ у моћно станъ“ да и друга дела пок. Јована Стеића што пре прештампа.

* 43. број „Виле“ садржи у себи ове [саставке: Одзив М. П., Милорад П. Шапч. — С пута. Четврто писмо, од М. Ђ. Милићевића. — Из Хајна. Н. — Двадесет милиона. Новела од М. Хартмана. (Продужење). — Једном само . . ., од + Косте Поповића. — Књижевност. Још неколико речи о философским примедбама г. Кујунџића, од А. Васиљевића. — Одговор на „Још неколико речи . . .“ од М. Кујунџића.

С м е с и ц е.

Највеће цркве на свијету

У Риму је Петрова црква, што јој просторија хвата 13.500 □ лаката, и у њу стане 54.000 душа; саборна црква у Милану од 9259 □ лаката прима 37.000 душа; а Павлова у Риму 32.000 душа а хвата 8000 □ лаката; у Лондону црква Павлова прима 25.000 душа а хвата 6400 □ лаката; Петронијева црква у Болоњи од 6100 □ лаката прима 24.400 душа; катедрална црква у Фиуренци прима 24.200 душа а хвата 6075 □ лаката; дом у Антаверпи од 6000 □ лаката прима 24.000 душа; Софија црква у Цариграду од 5750 □ лаката прима 23.000 душа; Јованско-латеран-

ска црква у Риму од 5725 □ лаката прима 23.000 душа; Нотр-дам у Паризу од 5250 □ лаката прима 13.000 душа; Стеванова црква у Бечу од 3100 □ лаката прима 12.400 душа; Доминикова црква у Болоњи од 3000 □ лаката прима 12.000 душа; Петрова црква у болоњи од 2850 □ лаката прима 11.400 душа; катедрална црква у Сиени од 2750 □ лаката прима 11.000 душа; Маркова црква у Млетцима од 1753 □ лакта прима 7000 душа. На улици Петровој у Риму, где народ прима благослов од свога папе, стане 208.000 душа кад се војнички уврстају, а кад онако стоје како ко може, стане и 624.000, те прима светињу из човечијих уста и руку. Шта је Европа строшила блага на те превелике зграде, и колико се за то користила!

БИБЛИОГРАФИЈА. *)

Србске књиге.

- ЗАКОНЪ О ПОСТУПКУ СУДСКОМЪ У КРИВИЧКИМЪ ДЕЛИМА** за княжество Србию (са уводнимъ закономъ, закономъ о прекомъ суђеню и регистромъ). У Београду, 1865. На 8-ни. 166. стр. регистра стр. XVI. Стоји?
- СИНАН-ПАША**, написао П. Срећковић. Трошком Симе Андрејевића Игуманова. Биоград, државна штампарија, 1865. На 8-ни. 125. стр. Стоји 10 гр.
- МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ** или ослобођење Србије. Написао Стеван Поповић, бивши свештеник топчидерски. У Београду, у државној штампарији, 1865. На 8-ни. 195 стр. Стоји?
- МИСЛИ** о начину, како да се у духу православне вере и према потребама народним у ред доведу црквено-просветни одношаи Срба у Аустрији. Од Николе Ђ. Вукичевића. (Ово е дело Матицом Србском награђено са 25 дуката.) У Новом Саду, у епископској печатњи 1865. На 8-ни. 220. стр. Стоји 1 ф. ав.
- СПОМЕНАК**. Изворне песме Светолика Лазаревића. II. У Новом Саду. Брзотиском епископске књигопечатњи. 1865. На малој 8-ни. 86. стр. Дућанска цена: 40 нов.
- ПЕСМЕ ВЛАДИМИРА ВАСИЋА**. Издане на свет након смрти његове. У Земуну. Штампаријом И. К. Сопроновом 1865. На 16-ни. XII. 121. стр. Стоји?
- ПРОГРАММЪ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ КАРЛОВАЧКЕ** за школку годину 1865. Уређуе и издае Гимназије Управителство. Год. XI.

- У Карловци, Митрополитско-Гимназијална Типографија. 1865. На 8-ни. 56. стр.
- ВОЈИН, лист за војничке науке, вештине и новости. Издаје и уређује Драгашевић, официр и професор. Година II. Број 8. Август. С 1 картом. У Београду у државној печатњици 1865. На 8-ни. 255—286. стр. Уписна цена на годину 12 цван.
- СПОМЕН НА СЕНТАНДРЕЈСКУ СВЕТКОВИНУ приликом долазка плем. госп. Венијамина Калаице на годишњи изпит србске православне сентандрејске школе 9. Августа 1865. У Новом Саду. Епископска књигопечатња 1865. На 8-ни. стр. 20. Стоји?
- СРБСКИ ЛЕТОПИС за годину 1864. Гонина XXXVIII. Књига 109. Издаје Матица Србска. Уређује А. Хаџић. У Новом Саду. Брзотиском епископске књигопечатње. 1865. На великој 8-ни. 315. стр. Стоји 1 фр. а. вр.
- РАДЊА МАТИЦЕ СРБСКЕ године 1864. У Новом Саду. Брзотиском епископске књигопечатње 1865. На великој 8-ни. 93. стр. (Препечатано из „Србског Летописа“ за г. 1864).
- УСТАВ МАТИЦЕ СРБСКЕ. У Новом Саду. Епископска књигопечатња 1865. На великој 8-ни. 15. стр. (Препечатано из „Србског Летописа“ за г. 1864.)
- ПРЕГЛЕД СТАЊА ФОНДА МАТИЦЕ СРБСКЕ као и других фондова кои се под управом њоме налазе при свршетку године 1864. У Новом Саду. Епископска штампарија. 1865. На 8-ни. 36. стр.
- КАРАЂОРЂИЈЕ ИЗБАВИТЕЉ СРБИЈЕ. Из Србства Јоксима Новића оточанина. (Поправљен и прештампан.) У Новом Саду у епископској штампарији 1865. На 8-ни. 434. Стр. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге.
У.

С А Д Р Ж А Ј.

Капетан Радич Петровић и покрштеница Зорка, од Јоксима Новића Оточанина. — Књижевност. (Продужење). — I love you. (исповести једно крвнице). — Подлистак: Пабирци из књижевних старина србских. — Књижевне белешке. — Библиографија. —

Издаје: Матица Србска.

Уређује: А. Хаџић.

Епископска штампарија у Новом Саду 1865.